

Τι ψηφίζετε όταν ψηφίζετε; Οι εκπλήξεις του συμβατικού κοινοβουλευτισμού

ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΙΧΑΗΛΑΚΗ *

Στη σουηδική προεκλογική εκστρατεία που προηγήθηκε των εκλογών του Σεπτεμβρίου του 2022 κυριάρχησαν οι υποσχέσεις που σχετίζονται με τις αρνητικές επιπτώσεις των εξωτερικών γεγονότων στη σουηδική οικονομία – όπως αύξηση του κόστους ηλεκτρικής ενέργειας, καυσίμων και τροφίμων – και από ένα εσωτερικό πρόβλημα που κυριάρχησε στα μέσα ενημέρωσης, δηλαδή η ένοπλη βία, για τα Σουηδικά δεδομένα ο συνεχώς αυξανόμενος αριθμός πυροβολισμών και εκρήξεων μεταξύ αντίπαλων συμμοριών που ανταγωνίζονται για επιπλέον μερίδιο στις αγορές ναρκωτικών. Κατά κανόνα οι συμμορίες αυτές έχουν τις ρίζες τους σε κοινωνικά ευάλωτες συνοικίες. Η τότε κυβέρνηση¹ κλήθηκε να λογοδοτήσει σε τηλεοπτικές συζητήσεις και κατηγορήθηκε για έλλειψη αποφασιστικότητας στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

Υπό το πρίσμα του πολέμου στην Ουκρανία και της ήδη υποβληθείσας αίτησης της Φιλανδίας και της Σουηδίας για ένταξη στο NATO, ευνοήθηκαν τα κόμματα που ανέκαθεν υποστήριζαν την ένταξη της Σουηδίας στο NATO, αλλά δεν έγινε εκτενής συζήτηση για τα θέματα αυτά. Τα προβλήματα με την ένταξη στο NATO – η εγκατάλειψη 200 ετών ουδετερότητας και οι συνεχιζόμενες συζητήσεις με την Τουρκία – επισημάνθηκαν μόνο από ορισμένους βουλευτές του αριστερού κόμματος και μερικούς βετεράνους πολιτικούς του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος.

Η διαχείριση της πανδημίας με την καθοδήγηση των ανεξάρτητων αρχών εμπειρογνομόνων, στην οποία η τότε αντιπολίτευση άσκησε δριμυία κριτική, δεν συζητήθηκε καθόλου.

Τα κόμματα της αντιπολίτευσης υποσχέθηκαν την επιβολή αυστηρότερων κυρώσεων σε παραβατικές συμπεριφορές, καθώς και μεγάλες μειώσεις στις τιμές των καυσίμων, των τροφίμων και των επιδοτήσεων στις τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος το προσεχές φθινόπωρο. Υποσχέσεις με τις οποίες συμφώνησε το ακροδεξιό κόμμα.

Όλες οι έρευνες δείχνουν ότι η κύρια ανησυχία των Σουηδών το 2022 ήταν η κατάσταση στη Ρωσία (σε σύγκριση με το οργανωμένο έγκλημα το 2020 και το 2021 και την επιδείνωση του θαλάσσιου περιβάλλοντος και του κλίματος επί σειρά ετών). Οι έρευνες δείχνουν επίσης ότι η μεγάλη πλειοψηφία των ερωτηθέντων έκρινε ότι η οικονομία της Σουηδίας είχε επιδεινωθεί το 2022 και το ένα τρίτο δήλωσε ότι η δική τους οικονομία είχε επιδεινωθεί (σχεδόν διπλασιασμός των ποσοστών από το 2021).

Το αποτέλεσμα των εκλογών του 2022 – όπως και μια σειρά εκλογικών αναμετρήσεων τις τελευταίες δεκαετίες – δεν οδήγησε στο σχηματισμό κυβέρνησης πλειοψηφίας. Καθ' όλη τη δεκαετία του 2000, στη Σουηδία επικρατούσε αυτό που οι πολιτικοί επιστήμονες αποκαλούν "συμβατικό κοινοβουλευτισμό" (kontraktsparlamentarism), σύμφωνα με το οποίο τα κόμματα προσπαθούν να συγκροτήσουν κυβέρνηση σχηματίζοντας συνασπισμούς με άλλα κόμματα πριν ή μετά τις εκλογές.

Στις εκλογές του 2006 και του 2010, ένας τετρακομματικός (κεντροδεξιός) συνασπισμός παρουσίασε το πρόγραμμα του πολύ πριν από τις εκλογές. Οι εκλογές του Σεπτεμβρίου 2014 είχαν ως αποτέλεσμα την ήττα των κομμάτων αυτών και τον σχηματισμό κυβέρνησης μειοψηφίας από τους Σοσιαλδημοκράτες και το Κόμμα των Πρασίνων. Ωστόσο, δεν κατάφερε να εγκριθεί από το Κοινοβούλιο το σχέδιο κρατικού προϋπολογισμού για το 2015. Ο πρωθυπουργός δήλωσε τότε ότι η κυβέρνηση σκόπευε να προκηρύξει

¹ Σοσιαλδημοκράτες, Πράσινοι με εμπιστοσύνη και υποστήριξη από το Κόμμα του Κέντρου και τους Φιλελεύθερους.

έκτακτες εκλογές. Ωστόσο, μετά από μερικές ταραχώδεις ημέρες τον Δεκέμβριο του 2014, επιτεύχθηκε συμφωνία μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης που απέτρεψε αυτό το ενδεχόμενο. Η συμφωνία αυτή έλεγε ότι για μια οκταετία το μεγαλύτερο πολιτικό μπλοκ θα μπορούσε να περάσει τον προϋπολογισμό του, ακόμη και αν δεν είχε την πλειοψηφία στο κοινοβούλιο. Μετά τις εκλογές του 2018, οι Σοσιαλδημοκράτες και το Κόμμα των Πρασίνων σχημάτισαν και πάλι κυβέρνηση, έπειτα από διαπραγματεύσεις ρεκόρ διάρκειας, με την υποστήριξη δύο εκ των κομμάτων της προηγούμενης συμφωνίας (του κέντρου και των φιλελεύθερων) – με αντάλλαγμα υποσχέσεις για τη διερεύνηση και εφαρμογή μέτρων που περιλάμβαναν την υποχώρηση του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος από διάφορα ζητήματα που ήταν κεντρικής σημασίας για το κόμμα (συμπεριλαμβανομένης και της βασικής αρχής του εργατικού δικαίου για τα συνδικάτα δηλαδή: πρώτος μέσα-τελευταίος έξω, first in-last out). Οι υποχωρήσεις θεωρήθηκαν απαραίτητες προκειμένου να αποκτηθεί η κυβερνητική εξουσία και να αποτραπεί η επιρροή του ακροδεξιού κόμματος (Σουηδοί Δημοκράτες). Η συμφωνία του Δεκεμβρίου κατέρρευσε το 2015 και την διαδέχτηκε η συμφωνία του Ιανουαρίου που κατέρρευσε το 2021 λόγω των εσωτερικών διαφωνιών των συμβαλλόμενων κομμάτων.

Αμέσως μετά τις εκλογές του 2022, τέσσερα αστικά κόμματα, μεταξύ των οποίων και οι Σουηδοί Δημοκράτες,² συναντήθηκαν για συζητήσεις και, μετά από λίγες ημέρες, κατέληξαν σε μια συνολική συμφωνία που καλύπτει τους περισσότερους τομείς πολιτικής. Η συμφωνία θα είναι δεσμευτική για ολόκληρη την περίοδο διακυβέρνησης (τέσσερα χρόνια). Στη συνέχεια σχηματίστηκε κυβέρνηση με τρία από αυτά τα κόμματα (συντηρητικοί, φιλελεύθεροι, χριστιανοδημοκράτες), ενώ το τέταρτο κόμμα, οι Σουηδοί Δημοκράτες, με βασικό θέμα την μετανάστευση, συμμετέχει σε όλες τις διαπραγματεύσεις και μπορεί να μπλοκάρει κάθε πρόταση και πρωτοβουλία με την οποία διαφωνεί.

Οι πολιτικοί επιστήμονες επισημαίνουν ότι η συμφωνία αυτή είναι κάτι νέο για την Σουηδία. Εν μέρει επειδή μέχρι πριν από μερικά χρόνια όλα τα κόμματα συμφωνούσαν να μην συνεργαστούν με τους Σουηδούς Δημοκράτες, καθώς θεωρούνταν απειλή για τη δημοκρατία, και εν μέρει επειδή το ξενοφοβικό κόμμα, το μεγαλύτερο κόμμα της κυβερνητικής βάσης (και το οποίο στις εκλογές του 2022 έφτασε να είναι το μεγαλύτερο κόμμα μετά τους Σοσιαλδημοκράτες) δεν περιλαμβάνεται στην κυβερνητική βάση. Οι πολιτικοί επιστήμονες θεωρούν αυτή λύση ασυνήθιστη και περίεργη.

Για τους ανεξάρτητους πολιτικούς αναλυτές που εξέτασαν τι κέρδισαν τα τέσσερα κόμματα από τη συμφωνία, είναι σαφές ότι οι Σουηδοί Δημοκράτες είναι οι κερδισμένοι ενώ οι μεγάλοι χαμένοι είναι το φιλελεύθερο κόμμα, το οποίο αναγκάστηκε να υποχωρήσει σε ορισμένα από τα πιο σημαντικά βασικά του θέματα, όπως το μεταναστευτικό και το δικαστικό σύστημα (π.χ. το κόμμα εγκρίνει τις ζώνες έρευνας και τους ανώνυμους μάρτυρες, παρόλο που το ανώτατο όργανο λήψης αποφάσεων του κόμματος απέρριψε αυτές τις προτάσεις). Το κόμμα έχει επικριθεί από βετεράνους φιλελεύθερους πολιτικούς, πολλοί από τους οποίους έχουν επίσης εγκαταλείψει το κόμμα, αλλά και από φιλελεύθερους πολιτικούς από άλλες χώρες, επειδή συμμετέχει σε μια κυβέρνηση που συνεργάζεται με ένα ακροδεξιό, ξενοφοβικό κόμμα. Οι ερευνητές σε θέματα της δημοκρατίας πιστεύουν ότι υπάρχουν προτάσεις στη συμφωνία που δυνητικά υπονομεύουν το κράτος δικαίου και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η συμφωνία περιέχει μέτρα που κατέπληξαν όταν παρουσιάστηκε, μεταξύ άλλων από πανεπιστημιακούς και από γιατρούς και άλλους από το σύστημα υγείας για τις υποχρεώσεις που τους επέβαλαν.

Όλα αυτά απαιτούν αναστοχασμό. Τι πράγματι είναι αυτό που ψηφίζει ο ψηφοφόρος, ο πολίτης, όταν ψηφίζει; Σε μια εποχή που ο σχηματισμός πλειοψηφιών γίνεται όλο και πιο σπάνιος και οι συνασπισμοί έρχονται και φεύγουν είναι πολύ πιθανό η πολιτική να είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων πίσω από

² Οι Σουηδοί Δημοκράτες είναι εθνικιστικό, συντηρητικό και δεξιό λαϊκιστικό πολιτικό κόμμα. Οι Σουηδοί Δημοκράτες ιδρύθηκαν το 1988. Στους ιδρυτές και τα πρώτα μέλη του κόμματος περιλαμβάνονταν αρκετά άτομα που είχαν προηγουμένως δραστηριοποιηθεί σε ακροδεξιά και ναζιστικά κόμματα και οργανώσεις.

κλειστές πόρτες και όχι αποτέλεσμα ενός πολιτικού προγράμματος με έναν ιεραρχημένο κατάλογο θεμάτων και πρωτοβουλιών που ο ψηφοφόρος – μετά από περισσότερο ή λιγότερο προσεκτική σκέψη – έχει αποφασίσει και ψηφίσει. Το φαινόμενο μπορεί να οδηγήσει σε απρόσμενες εκπλήξεις τους ψηφοφόρους.

Ακόμη και τα ίδια τα κόμματα μπορεί να εκπλαγούν. "Ο λαός μίλησε, αλλά δεν ξέρει τι θέλει" – όπως τα αποτελέσματα των εκλογών του 2010 στο Ηνωμένο Βασίλειο που οδήγησαν τους Συντηρητικούς και τους Φιλελεύθερους Δημοκράτες στο σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού. Από σουηδική, αλλά και από διεθνή σκοπιά, οι ψηφοφόροι έχουν επίσης αλλάξει. Υπάρχουν λιγότεροι πιστοί υποστηρικτές των κομμάτων και περισσότεροι αναποφάσιστοι ψηφοφόροι. Στη Σουηδία είναι πιο συνηθισμένο οι γυναίκες, οι νέοι και τα άτομα με χαμηλά εισοδήματα να δηλώνουν ότι δεν γνωρίζουν ποιο κόμμα θα ψήφισαν, σε σύγκριση με τους άνδρες, τους ηλικιωμένους και τα άτομα με υψηλά εισοδήματα.

Οι έρευνες που διεξήχθησαν στο Πανεπιστήμιο του Γκέτεμποργκ – ετήσιες εμπειριστατωμένες δημοσκοπήσεις που διεξάγονται για περισσότερες από τρεις δεκαετίες – δείχνουν ένα σχετικά σταθερό ποσοστό ταυτοποίησης με ένα πολιτικό κόμμα μετά τη σουηδική κρίση της δεκαετίας του 1990: περίπου το 40% του εκλογικού σώματος είναι σχεδόν σίγουροι για την πολιτική τους ταυτότητα, περίπου το 40% δεν είναι καθόλου σίγουροι και το 20% είναι εντελώς σίγουροι. Οι έρευνες δείχνουν ότι οι ιδεολογικές καταβολές ποικίλλουν ακόμη περισσότερο, με σαφείς ενδείξεις όσο πλησιάζουν οι εκλογές, όπου ένα μεγαλύτερο ποσοστό τοποθετεί τον εαυτό του είτε στη δεξιά είτε στην αριστερή παράταξη, και στη συνέχεια η ξεκάθαρη ένδειξη να μειώνεται αρκετά γρήγορα. Ομοίως, το ποσοστό που δεν τοποθετεί τον εαυτό του ούτε στην αριστερά ούτε στη δεξιά κυμαίνεται με την πάροδο του χρόνου, αλλά η τάση δείχνει ότι το ποσοστό μειώνεται. Στην αρχή της κρίσης της δεκαετίας του 1990, σχεδόν το 40% τοποθετούσε τον εαυτό του ούτε στην αριστερά ούτε στη δεξιά πλευρά της κλίμακας που αφορά την ιδεολογική τοποθέτηση, ενώ στην έρευνα του 2022 το ποσοστό αυτό είχε μειωθεί σε περίπου 20%. Οι ψηφοφόροι φαίνεται να ταλαντεύονται μεταξύ δεξιάς και αριστεράς.

Η παρουσίαση των ερευνών της Κεντρικής Στατιστικής Υπηρεσίας της Σουηδίας για την προεκλογική περίοδο 2018-2022 δείχνει επίσης ότι στην πρώτη μετεκλογική έρευνα, οι ψηφοφόροι ήταν σίγουροι για την επιλογή τους, ενώ στη συνέχεια το ποσοστό των σίγουρων ψηφοφόρων μειώθηκε.

Οι έρευνες για τις απόψεις των ψηφοφόρων σχετικά με τις προεκλογικές υποσχέσεις και τον βαθμό στον οποίο οι κυβερνήσεις τηρούν τις προεκλογικές υποσχέσεις δείχνουν ότι τις τελευταίες δεκαετίες η συντριπτική πλειοψηφία των ψηφοφόρων δεν εμπιστεύεται τους πολιτικούς ότι θα τηρήσουν τις υποσχέσεις τους. Οι ερευνητές επισημαίνουν ότι οι αντιλήψεις των ψηφοφόρων για την εκπλήρωση των υποσχέσεων δεν ανταποκρίνονται πάντα στις πραγματικές συνθήκες. Ανάλογα με τη φύση της υπόσχεσης, μπορεί να είναι δύσκολο να εκτιμηθεί κατά πόσον έχει εκπληρωθεί ή όχι η υπόσχεση που έχει δοθεί κατά τη διάρκεια της εκλογικής περιόδου. Είναι ευκολότερο να πραγματοποιηθούν προεκλογικές υποσχέσεις για συγκεκριμένες προτάσεις, όπως η εισαγωγή μιας έκπτωσης ή η μείωση ενός φόρου και περισσότερο δύσκολο υποσχέσεις όπως η "ενίσχυση της φροντίδας μητρότητας". Το γεγονός είναι ότι οι πολιτικοί πρέπει να δώσουν απαντήσεις για το πώς θα λυθούν ή θα βελτιωθούν μια σειρά από σύνθετα κοινωνικά ζητήματα, πολλά από τα οποία είναι δύσκολο να εκτιμηθούν και εξαρτώνται από αστάθμητους εξωτερικούς παράγοντες. Τα κόμματα που συγκροτούνται με βάση ένα ζήτημα π.χ. μετανάστευση παρέχουν αναγκαστικά απλές λύσεις. Σε περιόδους κρίσης, αυτό μπορεί να είναι ο παράγων της δύναμης τους.

Μπορεί να επισημανθεί ότι μετά τις εκλογές, ο σημερινός κυβερνητικός συνασπισμός λαμβάνει όλο και χαμηλότερα ποσοστά σε κάθε δημοσκόπηση και θα έχανε με μεγάλη διαφορά αν οι εκλογές διεξάγονταν σήμερα.

*Καθηγητής, Department of Culture and Society, University of Linköping, Sweden